

Zenon Andrzejewski, *Rose Maksymilian* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, pod red. Ewy Grin-Piszczek, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemyśl 2016 s. 127-130

ROSE MAKSYMILIAN. 19 V 1883 Przemyśl – 30 XI 1937 Wilno. Lekarz neurolog i psychiatra, naukowiec, badacz cytoarchitektoniki mózgu. Był synem Isaaca Elie (Eliasa), ajenta handlowego i Lei z d. Israelewicz. Rodzice, podobnie jak dziadkowie Baruch Rose i Osias Hirsch Israelewicz, byli rodowitymi przemyslanami. Do 1896 r. rodzina mieszkała w Przemyślu przy ul. Węgierskiej 10, w 1897 r. przy ul. 3 Maja 21, a od 1898 r. przy ul. Lipowej Górnej 3. Rose miał dwóch braci: Binema (Beniamina) ur. 4 VIII 1878 i Henryka Ozjasza ur. 27 VIII 1880 (obaj urodzili się w Przemyślu). Losy Binema nie są znane, natomiast Henryk Ozjasz był nauczycielem języka polskiego i niemieckiego w gimnazjach przemyskich, buczackich i krakowskich.

Rozpoczął naukę w kl. I „a” I Gimnazjum w Przemyślu 1894 r., w którym ukończył trzy klasy i zaliczył I semestr kl. IV, otrzymując świadectwo półroczne z datą 29 I 1898. Od II półrocza, z nieustalonych przyczyn, opuścił szkołę i przeniósł się do Wadowic, gdzie kontynuował naukę w tamtejszym Gimnazjum i w r. szk. 1901/1902 zdał z odznaczeniem egzamin dojrzałości.

W r. akad. 1902/1903 podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Tam włączył się w nurt życia politycznego akademickiej młodzieży. Działał aktywnie w Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska przemawiając na studenckich wiecach, domagając się powszechnego prawa wyborczego w Galicji. Brał również udział

w manifestacjach i demonstracjach skierowanych przeciw rządowi austriackiemu.

Jeszcze jako student, w 1907 r. został asystentem w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej u prof. Jana Piltza. Studia ukończył ze szczególną pochwałą (*cum eximia laude*) 30 VII 1908, ze stopniem doktora wszech nauk lekarskich. W 1910 r. wyjechał na dalsze studia do Berlina, gdzie odbywał staż naukowy w klinice neurologicznej kierowanej przez profesorów Theodora Zieheny i Hermanna Oppenheima. W latach 1911–1912 był asystentem w kantonalnym zakładzie dla psychicznie chorych w Rheinau pod Zurychem. Zafascynowany badaniami prof. Roberta Gauppa przeniósł się do jego kliniki w Tybindze, w której przez pół roku pracował w laboratorium anatomicznym pod kierunkiem prof. Korbiniana Brodmanna, oddając się pionierskim badaniom nad cytoarchitektoniką mózgu. Owocem pracy w Tybindze była rozprawa: „Histologische Lokalisation der Grosshirnrinde bei kleinen Säugern”, w której, na małych ssakach: gryzoniach, owadożernych i nietoperzach, wykazał istnienie u tych zwierząt 6-warstwowej kory, zwanej homogenetyczną i zróżnicowanie jej w liczne ośrodki. Obok kory 6-warstwowej odkrył, doskonale u tych zwierząt rozwiniętą tzw. korę heterogenetyczną. W 1912 r. Rose wrócił do Krakowa i rozpoczął pracę w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ u prof. Kazimierza Kostanckiego. Prowadził także badania w Zakładzie Biologii Ogólnej, kierowanym przez prof. Emila Godlewskiego i Zakładzie Neurologii u prof. Adama Bochenka. Wyniki swoich badań nad przodomózgowiem ptaków przedstawił w 1913 r. na zjeździe lekarzy i przyrodników we Wiedniu, zwracając na siebie uwagę

słynnego profesora Franza Nissla. Rose w szczególności udowodnił, że ptaki nie posiadają w ogóle kory 6-warstwowej (neopallium), lecz wybitnie zróżnicowane ciało prążkowane.

I wojna światowa przerwała badania naukowe Rosego. Zmobilizowany 6 VIII 1914 do armii austro-węgierskiej służył kolejno w 89. i 10. pułku piechoty, jako lekarz batalionowy. 4 III 1916 został skierowany na przyczółek mostowy „Przemyśl”, gdzie pełnił funkcję „znawcy sądowego”, naczelnego lekarza 33. batalionu i Stacji Zbornej Legionów Polskich. 7 XII 1917 otrzymał przydział do Szpitala Garnizonowego nr 3 w Przemyślu jako lekarz naczelny oddziału chorób nerwowych. 1 V 1919 został mianowany starszym ordynatorem oddziału chorób nerwowych Szpitala Wojskowego nr 2 w Krakowie w stopniu kapitana. 1 IV 1920 awansował do stopnia majora, ze starszeństwem z dniem 1 VI 1919. W okresie 1 VI 1920 – 15 VII 1921 pracował w Wojskowym Szpitalu Okręgowym nr 5 w Krakowie na stanowisku szefa oddziału neurologicznego, 8 X 1921 został wcielony do Kadry Kompanii Zapasowej Sanitarnej nr 5 i 7 V 1922 przeszedł do rezerwy.

Po demobilizacji podjął przerwana przez wojnę prywatną praktykę lekarską i powrócił do Zakładu Anatomii Opisowej prof. Kostaneckiego, gdzie kontynuował badania nad cytoarchitektoniką mózgu. Opracował przedmózdze gadów, wykazując, że gady, podobnie jak ptaki, nie posiadają kory 6-warstwowej.

W kwietniu 1925, za sprawą prof. Oskara Vogta, został powołany na stanowisko kierownika oddziału neurologicznego w Instytucie Badań Mózgu im. Cesarza Wilhelma w Berlinie. W 1926 r. opublikował prze-

łomową pracę: *Über das histogenetische Prinzip der Einteilung der Grosshirnrinde*, w której przedstawił zupełnie nową, histogenetyczną, koncepcję podziału kory mózgowej, opartą na zasadach porównawczo-embriologicznych. Od końca 1925 r. Rose został współredaktorem naukowego periodyku „Journal für Psychologie und Neurologie” a od listopada 1927 r. był jedynym kierownikiem i redaktorem pisma. W tymże roku wydał pracę *Der Allocortex bei Tier und Mensch*, którą zapoczątkował badania poszczególnych części mózgu. Okres berliński w działalności naukowej Rosego charakteryzował się dociekaniami anatomiczno-porównawczymi nad budową i funkcją formacji kory histogenetycznie jednolitych. Porównywał też pola mózgowe zwierząt i ludzi. Niezmiernie doniosłe dla badań architektonicznych było wskazanie na to, że różne sposoby utrwalania materiału badawczego mają znaczny wpływ na obrazy cytoarchitektoniczne. Wraz z M. Bielszowskim ogłosił prekursorską pracę o wybiórczym barwieniu indofenolem V i VI warstwy korowej.

W czerwcu 1928 r. Rose wrócił do kraju i podjął pracę w Uniwersytecie Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W tym samym roku habilitował się na podstawie rozprawy „O cytoarchitektonice przedmózdzia żółwia”. Otrzymał stopień doktora habilitowanego i tytuł docenta. 19 XI 1928, z inicjatywy Rosego, przy Zakładzie Histologii i Embriologii Uniwersytetu Warszawskiego, powstał Polski Instytut Badań Mózgu, jeden z najwcześniejszych w Europie (trzeci po Berlinie i Moskwie). W Warszawie wydał Rose cytoarchitektoniczne atlasy kory mózgowej myszy i królika, które po raz pierwszy zawierały całkowite opracowanie kory mózgowej tych zwierząt. W 1931 r. Rose został mianowa-

ny profesorem nadzwyczajnym. W kwietniu t.r. objął katedrę kliniki psychiatrii w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, dokąd przeniósł Polski Instytut Badań Mózgu i nawiązał ścisłą współpracę z czołowymi placówkami tego typu w Europie oraz USA, Meksyku i Pekinie. W tymże roku został mianowany dyrektorem Państwowego Szpitala Psychiatrycznego w Wilnie a od 1933 r. objął też w Uniwersytecie Stefana Batorego katedrę i klinikę neurologii. Pierwszy w Polsce zainicjował badania nad wykorzystaniem znajomości cytoarchitektoniki kory mózgowej w neurologii, psychiatrii i psychologii. W Wilnie wydał trzeci atlas o zgrupowaniu komórek nerwowych w jądrach podwzgórza i wzgórza międzymózgowia królika. Dla najuboższych założył Towarzystwo Opieki nad Psychiczenie Chorymi, zostając jego prezesem, a w Kojranach pod Wilnem utworzył oddział rehabilitacyjny dla pacjentów psychicznie chorych, którzy przechodzili adaptację społeczną pracując na roli i w warsztatach.

Działalność naukową łączył Rose z pracą dydaktyczną. „Każdy jego wykład był starannie opracowany, zwarty, dla słuchaczy zawsze jasny, zrozumiały i znamieny piękną formą języka”. Jego wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem studentów. Często sala wykładowa nie mogła pomieścić wszystkich słuchaczy, którzy zmuszeni byli stać w przejściu i na korytarzu.

W 1933 r. Rose przystąpił do badań mózgowi elitarnych (osób wybitnych). Rok później opracował mózg Stanisława Trzebińskiego, profesora patologii i historii medycyny Uniwersytetu Wileńskiego. Chcąc udostępnić wyniki swoich badań w zakresie cytoarchitektoniki mózgu neurofizjologom, neurologom, patologom i chirurgom Rose opracował w 1934 r., do mo-

numentalnego podręcznika Bumkego i Foerstera „Handbuch Neurologie”, rozdziały o ontogenetycznym i filogenetycznym rozwoju ośrodkowego układu nerwowego, cytoarchitektonice i myeloarchitektonice ludzkiej kory mózgowej oraz o anatomii ciała prążkowego i międzymózgowia człowieka.

14 V 1935 Rose otrzymał zlecenie przeprowadzenia cytoarchitektonicznych badań mózgu zmarłego marszałka Józefa Piłsudskiego, ale zadania tego nie wykonał do końca, bowiem zmarł nagle na zawał serca. W 1938 r. ukazała się w Wilnie pierwsza część pracy Rosego pt. *Mózg Józefa Piłsudskiego*, zawierająca tylko opis makroskopowy mózgu Marszałka. Publikacji towarzyszył atlas z 35 tablicami fotograficznymi. Opracowanie to było pierwszym tak dokładnym opisem mózgu elitarnego i mózgu ludzkiego w ogóle, jaki pojawił się w ówczesnej literaturze naukowej.

Zmarł w Wilnie 30 XI 1937, a pochowany został na Cmentarzu Żydowskim przy ul. Miodowej w Krakowie.

Od 1925 r. Rose był członkiem naukowym Instytutu Badań Mózgu im. Cesarza Wilhelma w Berlinie, od 1929 członkiem-korespondentem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego PAU, od 1933 członkiem zwyczajnym Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, członkiem Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i Neurologicznego oraz Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Za dokonania naukowe został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i pośmiertnie Komandorią Orderu „Polonia Restituta”.

Rose był żonaty ze Stellą Schornstein, lekarką, pochodzącą ze Strzyżowa. Związek małżeński zawarli w Jaśle 1 IX 1908. Miał jedyną córkę Ewę Marię Renatę ur.

18 IV 1913 w Przemyślu, zamężną ze Stefanem Bora-tyńskim, która była lekarzem psychiatrą w Warszawie.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, Akta stanu cywilnego Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Przemyślu, Księga urodzeń 1883–1886, sygn. 7; ibidem, I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Słowackiego w Przemyślu, Katalogi główne z lat 1894/5, 1895/6, 1897/8, sygn. 96, 97, 98; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie, Akta personalne nr 4623–4276; Urząd Stanu Cywilnego w Przemyślu, Księga urodzeń izraelicka 1912–1917, s. 73, poz. 130; Informacje Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: pismo do autora z 6 VII 2007, Znak AUJ-7223/86/2/2007.

Opracowania: Z. Andrzejewski, *Prof. dr hab. med. Maksymilian Rose (1883–1937)*, „Acta Medica Premisliensia”, t. 32: 2009; B. Borysowicz, *Dr med. Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy wileńskich (1904–1980)*, „Nasz Czas”, Wilno 2003/35/624; M. Cunge, *Prof. Maksymilian Rose i jego dzieło (wspomnienie pośmiertne)*, „Medycyna” nr 2: 1938; M. Konopacki, *Ze wspomnień osobistych o Maksymilianie Rosem*, „Neurologia Polska”, t. 21: 1938, z. 1; K. Orzechowski, *Maksymilian Rose jako badacz cytoarchitektoniki mózgu*, tamże; *Polski słownik biograficzny*, t. 32, z. 1, Kraków 1989–1991; T. Pudłocki, *Henryk Rose – pedagog, żołnierz i miłośnik teatru*, „Nasz Przemyśl” 2006, nr 8, s. 42; J. Rose, *Działalność naukowa profesora Maksymiliana Rosego*, „Rocznik Psychiatryczny” nr 36: 1939; M. Rose, *Mózg Józefa Piłsudskiego, cz. I*, Wilno 1938; M. Sopek, M. Szkudlarek, *Badacz mózgu profesor Maksymilian Rose*, „Medyk Białostocki” nr 1: 2006; S. Witek, *Maksymilian Rose*, „Rocznik Psychiatryczny” nr 36: 1939.